

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 102

Persian (M A)

Topic: Qaboos-Nama

کیکاووس بن وشمگیر از امیرزادگان و شاهزادگان خاندانی به شمار می‌رود که در قرن چهارم و پنجم هجری در شمال ایران و به‌ویژه گرگان، طبرستان، گیلان و دیلمستان حکمرانی داشتند. نصیحت نامه مشهور به قابوس‌نامه کتابی است پندی در آیین زندگی، تألیف امیر عنصرالمعالی کیکاووس بن اسکندر بن قابوس بن وشمگیر بن زیار و تألیف آن به سال ۴۷۵ قمری است، ولی دکتر عبدالمجید بدوی به دلایلی سال تألیف آن را میان ۴۵۷-۴۶۲ هجری قمری می‌داند. در قابوس‌نامه با بازتاب پندنامه‌ها و اندرزهای ایران باستان، اهمیت سخن، اهمیت خرد و تأکید بر اعتدال روبه‌رو می‌شویم.

نام قابوس‌نامه از نام مؤلف که در تواریخ به نام قابوس دوم معروف است، گرفته شده است. قابوس نامه که عنصرالمعالی در مقدمه کتاب از آن به "نصیحت نامه" یاد می‌کند یکی از منابع ادبیات تعلیمی و تربیتی اواخر قرن پنجم هجری است که در حوزه اخلاق و ارشاد جایگاه خاصی داشته و از نظر تاریخی نیز حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره تاریخ، فرهنگ، آداب و رسوم، احوال اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، دینی و علمی به ویژه سرزمین گلستان امروزی پیش از حمله مغول است. وی تدوین این کتاب را در سال ۴۷۵ هجری آغاز کرده و آن را در ۶۳ سالگی به پایان رساند.

وی این کتاب را به نام فرزندش گیلان‌شاه در ۲۴ فصل و ۴۴ باب نوشته شده و در آن، آداب و اصول هر کاری ذکر شده تا تجربیات گران بهای کیکاوس در اختیار فرزندش قرار بگیرد و او با انواع هنر، علوم و فنون آشنا شود. ابزار کلامی وی در قابوس‌نامه به کارگیری تمثیل‌های جذاب، استفاده از

آیات و احادیث، بهره‌گیری از مثل‌های رایج فارسی و عربی، ذکر سخنان بزرگان و اشعار فارسی است که ساده، دلنشین و به دور از تکلف و پیچیدگی نوشته شده است. همچنین به منظور تربیت فرزند، رسوم لشکرکشی، مملکت‌داری، آداب اجتماعی و دانش و فنون متداول را مورد بحث قرار داده است.

اولین باب کتاب در شناختن خداوند است: "آگاه باش ای پسر که هیچ چیز نیست از بودنی و نابودنی و شاید بود که آن شناخته مردم نگشت چنانکه اوست، جز آفریدگار جل جلاله که شناخت را درو راه نیست و جزو همه شناخته گشت چه شناسنده خدای آنگه باشی که ناشناس شوی" یا مورد کار کشاورزی به فرزندش توصیه می‌کند: "اگر دهقانی باشی، وقت کارهای دهقانی را شناسنده باش و نیز چیزی را که بکار باید بستن مگذار که از وقت بگذرد، و اگر دو روز پیش از وقت بکاری، به که دو روز پس از وقت."

چنین گونه دونا که بوین هر زونه. به گور خته نخسه اون کس به خونه.

سبک نگارش کتاب نشر مُرْسَل یا همان نشر ساده و بی‌پیرایه معمول قرن‌های چهارم و پنجم هجری قمری به سبک بلعمی و بیهقی است. عنصرالمعالی کیکاووس در قابوس نامه اشعاری به زبان طبری (مازندرانی) نیز سروده است که این گویش در قرن چهارم گویش متداول گرگان قدیم بوده است. بیت زیر نمونه‌ای از اشعار طبری عنصرالمعالی در قابوس نامه می‌باشد.

این کتاب به عنوان یکی از مشهورترین منابع ادبیات تعلیمی شناخته می‌شود که زبان نافذ و جذاب نویسنده، تنها به مختصات جغرافیایی ایران محدود نشده و از مرزهای قلمرو زبان و ادبیات فارسی گذشته و به زبان‌های مختلفی چون ترکی، آلمانی، فرانسوی، انگلیسی، روسی، عربی و ژاپنی نیز ترجمه شده است.